

УДК 371.212:81'243

С.Ф. ШАРКОВА,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри перекладу та іноземних мов
Національної металургійної академії України*

ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН РІВНЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАНЯТТЯМИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В РАМКАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ

У статті наведено результати анкетування, проведеного серед студентів полікультурних груп, які навчалися за експериментальною програмою. Полікультурну групу студентів запропоновано розглядати як модель реального мовного середовища. На завершальному етапі навчального курсу учасникам експерименту було запропоновано визначити свій рівень задоволеності заняттями з іноземної мови.

Ключові слова: культурологічно-зорієнтоване навчання іноземної мови, полікультурна група студентів, модель реального мовного середовища, рівень задоволеності заняттями.

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Проблема дослідження культурологічно-зорієнтованого навчання іноземної мови активно розроблялася такими авторами, як Л.І. Байсара, С.А. Бігунова, І.В. Коваль, Е.Л. Носенко, М. Вугам, R. Camerer, Н.-У. Lim, X. Zhang. Разом із тим питання вдосконалення навчальних планів і програм із урахуванням культурного та мовного плюралізму, представленого у сучасних навчальних групах студентів ВНЗ, залишається нагальним і потребує якісно нового рівня синтезу й узагальнення, зведення всіх накопичених у психології результатів вивчення проблеми навчання представників різних країн та культур у єдину систему. Важливим також залишається дослідження питання ефективності засвоєння іноземної мови в умовах полікультурного навчання.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вже у XIX ст. вивчення іноземної мови розглядалось як один із факторів впливу на формування особистості учня. Засвоєння людиною нерідної мови Фрідріх Гумбольдт, наприклад, порівнював із засвоєнням нової позиції у власному баченні світу. Характерною ознакою німецької лінгводидактичної школи стало ознайомлення учнів із культурою народу, мова якого вивчалась (зразками літератури, мистецтва, філософії). У такий спосіб молоде покоління залучали до кола європейської та міжнародної освіченої еліти.

Для періоду, що розпочався із закінченням першої світової війни і продовжувався до 1945 р., характерними ознаками стало посилення уваги вчених до теорії про зв'язок мови та національного характеру, створення стереотипів «типовий англієць», «типовий француз» тощо. Однак характерною рисою зазначеного періоду можна назвати залежність поглядів вчених у розв'язанні проблеми від ідеологічної доктрини держави, в якій вони проживали. Так, наприклад, реакційні за своїми політичними поглядами Е. Отто, Ф. Аронштейн та ін. підпорядковували навчання іноземних мов у школах завданням шовіністичного виховання молоді.

Зрештою, багатовекторність поглядів вчених того часу дає можливість говорити про еkleктичність підходів до структурування культурологічно-зорієнтованого навчання іноземних мов [1]. Зокрема у цей період Л.В. Щерба робить надзвичайно важливий висновок

про необхідність порівняння лексичних понять різних мов, адже причиною розбіжностей є їх залежність від відмінностей у діяльності різних суспільних груп тепер чи в минулому.

Термін «культурологічно-зорієнтоване навчання» вперше вживається американським вченим із іспанським корінням, який став співзасновником організації TESOL, Робертом Ладом у своїй книзі «Language Teaching. A Scientific Approach». Він доводить, що важливим є не просто знайомство з реаліями, а розуміння системи понять, що склалася в даній мові та культурі («elementary meaning units in the culture»). Без такого знання неможливо зрозуміти інший народ та його мову, адже носії цієї мови оперують власними поняттями.

Його колега Ч. Фріз пропонує базувати культурологічно-зорієнтоване навчання іноземної мови на вивченні таких тем, як «Ігри, популярні в країні, мова якої вивчається», «Казки та оповідання, які знають діти в країні, мова якої вивчається», «Загальноприйняті форми звернення до батьків, товаришів та дорослих». Для підлітків та старшокласників рекомендується наступна тематика: «Оповідання та романи, які є найпопулярнішими в країні, мова якої вивчається», «Позитивні та негативні герої літератури», «Відпочинок та спорт». Для випускників шкіл та дорослих – відповідно: «Вибір професії та кар'єра», «Соціальні відмінності, характерні для країни, мова якої вивчається», «Мовні штампи, що використовуються у різних випадках життя».

У більш сучасних працях П. Губеріна (Загреб) та П. Ривана (Париж) висловлюється думка, що культурологічно-зорієнтоване навчання має базуватися на принципах викладання у межах багатонаціональної аудиторії з метою оволодіння суб'єктами навчання розмовною іноземною мовою. Так, розвиток культурологічно-зорієнтованого навчання відбувається шляхом його одночасного звуження та поглиблення відповідно до обраної учнем соціальної ролі (турист, покупець, бізнесмен).

З огляду на інтернаціоналізацію європейського простору та можливість входження кожного учня до світового комунікативного простору сучасними вченими все частіше вживається поняття «transcultural approach» [3–5]. Такий підхід базується на положенні про взаємопроникнення елементів різних культур у результаті інтеграційних процесів, складовими яких є міграція, туристичні поїздки, функціонування світових комунікаційних систем, глобалізація економіки тощо. За таких умов різні європейські мови (на сьогодні найчастіше англійська) використовуються як *lingua franca*, тобто засіб міжнародного спілкування в ситуаціях, коли жоден зі співрозмовників не є носієм мови.

Метою статті є ознайомлення з науковим дослідженням, в рамках якого полікультурну групу студентів вперше запропоновано розглядати як модель реального мовного середовища. В статті подаються результати анонімного анкетування студентів контрольних та експериментальних груп, проведеного на завершальному етапі навчального курсу, для встановлення їх рівня задоволеності заняттями з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність переходу до нової ери у викладанні іноземної мови та розробки програм, спрямованих на прищеплення міжкультурного взаєморозуміння у суб'єктів навчання, наразі є загальновизнаною. Цілком очевидним стає, що врахування культурного розмаїття та внесення відповідних змін до навчальних програм надало б можливості розширити світогляд та збагатити картини світу студентської молоді, серед якої постійно зростає кількість іноземних студентів.

Науковцями лабораторії психології навчання ім. І.О. Синиці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України було запропоновано моделювати реальне мовне середовище в контексті навчальних груп, до складу яких входять представники різних країн та культур [2]. Для студентів ВНЗ були розроблені методичні прийоми навчання іноземних мов, спрямовані на розвиток полікультурної компетенції особистості, запропоновані у формі цікавих для юнаків видів діяльності, організації дискусій, рольових ігор, пов'язаних із дослідженням проблеми розбіжностей між культурами різних країн.

Було встановлено, що формування студентського колективу за цих умов підвищує ефективність процесу виховання професійних якостей у результаті засвоєння загальноосвітніх умінь уважно слухати, сприймати почуте, читати та розуміти прочитане, зрозуміло та грамотно висловлювати свої думки усно та письмово тощо. Покращується міжособистісне спілкування, відбувається опанування продуктивними прийомами спілкування. Набуваються соціально значимі властивості особистості, зокрема здатність співчувати, розвивається

ся активне моральне ставлення до людей, самого себе й до природи. Формуються рефлексивні здібності. В ході обговорення норм, правил поведінки в суспільстві у суб'єктів навчання відбувається становлення такого компонента самосвідомості, як соціально-психологічні очікування.

В ході спеціально організованої діяльності полікультурний склад навчальної групи сприяє задоволенню пізнавальних потреб суб'єктів навчання, використанню іноземної мови як «засобу» отримання необхідної цікавої інформації, обміну враженнями та думками.

Цікавими виявились результати анонімного анкетування, проведеного на завершальному етапі дослідження серед студентів контрольних та експериментальних груп. Учасники експериментального дослідження повинні були оцінити: наскільки навчальна дисципліна, яку вони вивчали («Іноземна мова за професійним спрямуванням» або «Ділова іноземна мова»), була для них зрозумілою, цікавою і корисною.

Аналіз отриманих даних в контрольних групах, поданих у рис. 1, свідчить про доволі високий рівень задоволеності прослуханим курсом, що складає майже 89%, з яких приблизно 5% студентів висловлюють своє захоплення та зазначають про «перевершення своїх очікувань».

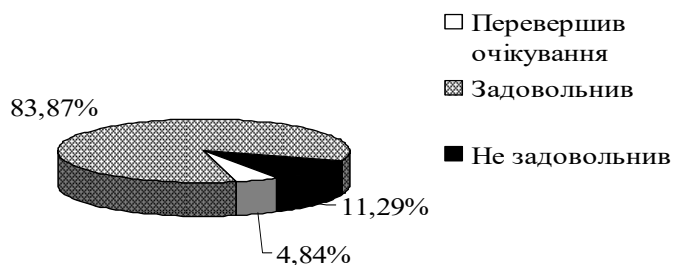

Рис. 1. Рівень задоволеності заняттями з іноземної мови у студентів контрольної групи за результатами підсумкового опитування

Проте у подальшому майже третина опитуваних, серед яких і три студенти-іноземці (про що свідчать заповнені російською мовою анкети), вказує що зацікавленість виникала лише «час від часу». Між іншим, чотирьох (з яких одна належить до представника іноземної держави) взагалі дана дисципліна не зацікавила.

50% учасників експерименту відзначили зрозумілість викладеного матеріалу, 35,48% не завжди розуміли, про що йде мова під час занять, і решта – 14,52% – часто не розуміли матеріал, який подавався.

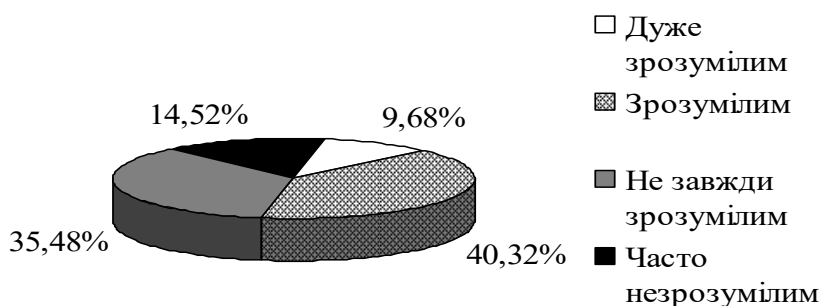

Рис. 2. Міра зрозумілості матеріалу з іноземної мови студентами контрольної групи за результатами підсумкового опитування

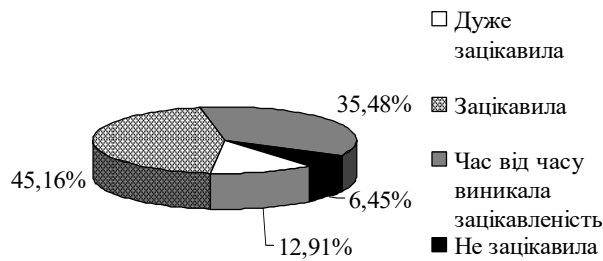

Рис. 3. Міра зацікавленості навчальною дисципліною студентами контрольної групи за результатами підсумкового опитування

За результатами опитування в експериментальних групах були виявлені такі відмінності. В той час як рівень незадоволеності у контрольних групах сягав 11,29%, в експериментальних групах він дорівнював 3,79%. Помітна різниця простежується щодо високої міри задоволення навчальною дисципліною, коли студентами двох різних груп обиралась відповідь, що заслуханий курс «перевершив їх очікування». Так, в експериментальних групах 12 студентів із 79 (з яких двоє іноземців) обрали саме цю категорію, порівняно з трьома студентами з 62 у контрольних групах. Як бачимо на рис. 4, загальна картина зазнала таких змін.

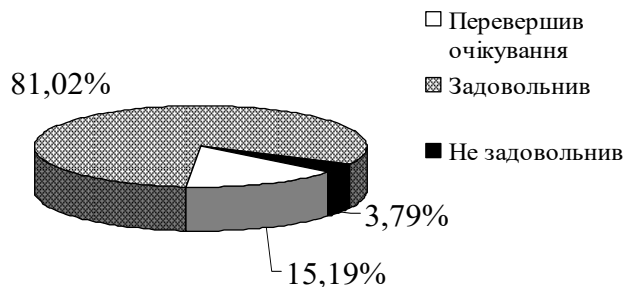

Рис. 4. Рівень задоволеності заняттями з іноземної мови у студентів експериментальної групи за результатами підсумкового опитування

Слід підкреслити, що рівень зрозумілості навчального матеріалу студенти експериментальної групи оцінили значно вище, ніж студенти контрольної. Загальна кількість учасників, задоволених змістом поданого в межах курсу матеріалу, складала майже 80%, з яких 18,98% (разом із анкетами, заповненими іноземцями) оцінили матеріал як «дуже зрозумілий». Нагадаємо, що в контрольних групах рівно половина учасників не відчувала труднощів із засвоєнням навчального матеріалу, а половина – навпаки. В контрольних групах 9,68%, з яких 2 анкети були заповнені іноземцями, оцінили матеріал як «дуже зрозумілий», а 14,52% – як «часто незрозумілий».

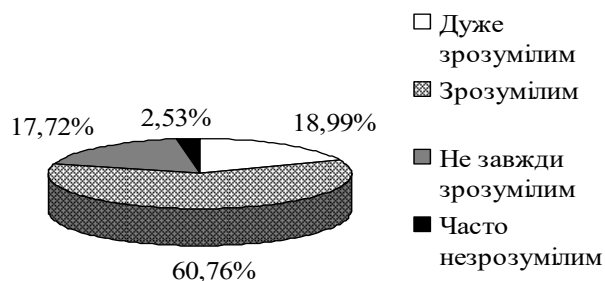

Рис. 5. Міра зрозумілості матеріалу з іноземної мови студентами експериментальної групи за результатами підсумкового опитування

Нарешті, загальна кількість тих, кого зацікавив прослуханий курс, в експериментальних групах також складала майже 80% (79,75%), серед яких 10 іноземних студентів зазначили, що їх «дуже зацікавила» дана дисципліна, в той час як жоден іноземець не обрав дану категорію в контрольних групах.

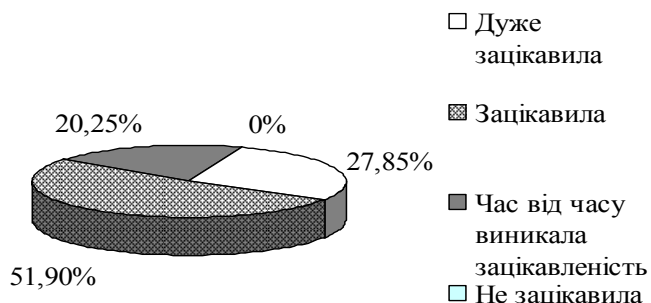

Рис. 6. Міра зацікавленості навчальною дисципліною студентами експериментальної групи за результатами підсумкового опитування

Лише в одній російськомовній анкеті з експериментальної групи зазначалось, що зацікавленість виникала час від часу, проте в контрольних групах налічувалось три анкети з такими позначками разом із однією, кого дана дисципліна взагалі не зацікавила. Даний варіант відповіді не був обраний жодним із учасників експериментального навчання.

Висновки. Результати спостережень за ходом занять та аналіз відвідування й успішності студентів у контрольних групах виявили помірний рівень зацікавленості студентів до вивчення іноземної мови. Слід зазначити, що для значної частини студентів-іноземців різко впали показники відвідування занять із іноземної мови. Було встановлено, що традиційна методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах не є достатньо ефективною та не сприяла позитивній динаміці розвитку інтересу даних студентів до навчання, що також було підтверджено результатами опитування та додаткового тестування.

За результатами, отриманими в експериментальних групах, були виявлені помітні зміни у ставленні до прослуханого курсу з іноземної мови. Студенти проявляли зацікавленість у навчальній дисципліні, налаштування виконувати завдання як в рамках, так і поза межами занять. Рівень зрозумілості навчального матеріалу студенти експериментальної групи оцінили значно вище, ніж студенти контрольної. Цікавим виявилось те, що в рамках констатувального експерименту за результатами опитування найвищу оцінку отримали навички та вміння «слухати», а найнижчі – «працювати в команді». Для експериментальних груп притаманними стали протилежні тенденції.

Список використаних джерел

1. Бігунова С.А. Психологічний потенціал культурологічно орієнтованого навчання старшокласників іноземної мови: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / С.А. Бігунова // Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, 2008. – 325 с.
2. Шаркова С.Ф. Психологічні особливості організації навчання іноземної мови в полікультурних групах студентів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / С.Ф. Шаркова // Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2015. – 225 с.
3. Byram M. Developing intercultural competence in practice / Byram M., A. Nichols, D. Stevens. – Clevedon, GBR: Multilingual Matters Ltd., 2001. – 106 p.
4. Sharkova N. A university course: discussing the ways for better design // Open Education 2030. Contribution to the JRC-IPTS. Vision Papers. Part III: Higher Education, 2013. P. 173–176. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://is.jrc.ec.europa.eu/pages/EAP/documents/All_OE2030_HE_v%204_author%20revised_OK.pdf#!

5. Tsui A. Reticence and anxiety in second language learning / Bailey K.M., Nunan D. (eds.). *Voices from the Language Classroom.*- Cambridge: Cambridge University Press, 1996, vol. 2, No 4, pp. 145–167.

References

1. Bigunova, S.A. (2008). *Psykhologichnii potentsial kulturolohichno orientovanoho navchannia starshoklasnykiv inozemnoii movy* [Psychological potentials of culture-oriented foreign language teaching of students in secondary schools]. Rivne, 325 p. (In Ukrainian).

2. Sharkova, S.F. (2015). *Psykhologichni osoblyvosti orhanizatsii navchannia inozemnoi movy v polikulturnykh hrupakh studentiv* [Psychological aspects of foreign language teaching management in multicultural groups at university level]. Kyiv, 225 p. (In Ukrainian).

3. Byram, M., Nichols, A. & Stevens, D. (2001). *Developing intercultural competence in practice*. Clevedon, Multilingual Matters, 106 p.

4. Sharkova, N.F. (2013) *A university course: discussing the ways for better design*. Paper presented at Open Education 2030. Contribution to the JRC-IPTS. Vision Papers. Part III: Higher Education, p. 173-176. Available at: http://is.jrc.ec.europa.eu/pages/EAP/documents/All_OE2030_HE_v%204_author%20revised_OK.pdf#!

5. Tsui, A. (1996). *Voices from the Language Classroom. Reticence and anxiety in second language learning*. Cambridge, Cambridge University Press, vol. 2, no. 4, pp. 145-167.

В статье представлены результаты анкетирования, проведённого в мультикультурных группах студентов, которые обучались по специальной программе. Мультикультурную группу студентов предлагается рассматривать в качестве модели реальной языковой среды. По завершению учебного курса определялся уровень удовлетворённости занятиями по иностранному языку участники эксперимента.

Ключевые слова: культурологически ориентированное обучение, мультикультурная группа студентов, модель реальной языковой среды, уровень удовлетворённости занятиями.

Questionnaire responses of students from multicultural groups who participated in a research study have been analyzed. It has been suggested to accept multicultural student group as a linguistic environment for foreign language acquisition. At the end of foreign language course the participants of the research have outlined their level of satisfaction with foreign language classes.

Key words: culture-oriented approach in foreign language mastering, multicultural student groups, recreation of foreign language environment, level of satisfaction with foreign language course.

Одержано 25.10.2016.